

Складне речення. Узагальнення та систематизація вивченого

(методична розробка уроку з української мови)

Тетяна Густа, викладач української мови і літератури
Вищого професійного училища №34 м. Виноградів

Викладання української мови для учнів загальноосвітніх шкіл, студентів ПТНЗ, для студентів гуманітарних факультеті передбачає оволодіння майстерністю комунікації як в усній, так і в писемній формі. Кожен має опанувати закономірності й тенденції розвитку сучасної мови не лише на рівні лексики й фразеології, а й у царині синтаксису – досконало знати теоретичні та практичні засади творення синтаксичних одиниць і вміти застосувати їх у різних умовах спілкування.

Викладання синтаксису потребує від учителя – філолога постійних пошуків, вміння знаходити найефективніші шляхи передачі знань, способи формування умінь і навичок, пізнавальної активності, творчої самореалізації особистості учнів.

Неодмінною умовою успішного засвоєння синтаксису, зокрема вивчення складних речень, є органічне поєднання граматики і стилістики. Ефективність роботи над формуванням в учнів стилістичних і синтаксичних умінь і навичок пов'язана з умінням добирати синтаксичні конструкції відповідно до стилю, типу й жанру мовлення з урахуванням ситуації спілкування.

Метою уроку є повторення та систематизація знань учнів про різні види складних речень, за способом поєднання простих речень та характером їхнього синтаксичного зв'язку; удосконалення вмінь складати схеми складних речень, пояснювати розділові знаки в них, закріпити вміння визначати типи складних речень. Значна частина уроку відведена для самостійної роботи учнів, що сприяє реалізації особистісно-орієнтованого підходу до учнів, індивідуалізації навчання, формуванню інформаційної грамотності й культури учнів, навичок самоконтролю й самооцінки, безпосередньої підготовки до ЗНО. Такий урок спрямований на засвоєння учнями основних відомостей про складне речення, як синтаксичну категорію, вміння розпізнавати конструкції різних видів.

Предмет. Українська мова

Тема програми. Синтаксис. Складне речення

Тема уроку. Складне речення. Узагальнення та систематизація вивченого

Мета уроку:

навчальна: узагальнити набуті знання про складне речення

(сполучникове (складносурядне, складнопідрядне), безсполучникове, речення з різними видами зв'язку): здійснювати повний синтаксичний аналіз складного речення; розставляти розділові знаки та пояснювати пунктограми в реченнях; будувати речення за поданими схемами

розвиваюча: розвивати вміння та навички учнів розпізнавати вивчені поняття, визначати їх суттєві ознаки чи пояснювати за допомогою вивчених правил; правильно будувати й використовувати у мовленні речення різних типів і видів; правильно ставити пунктуаційні знаки відповідно до вивчених пунктуаційних правил

навчальна: створити умови для узагальнення та систематизації знань, умінь і навичок з теми «Складне речення», сприяти розвитку логічного мислення;

розвиваюча: вміти отримувати й використовувати інформацію; розрізняти види складних речень; вдосконалювати пунктуаційну вправність; уміння аргументувати та використовувати складні речення у мовленні; розвивати усне й писемне мовлення учнів;

виховна: через залучення багатства мовних засобів виховати в учнів культуру мовлення, інтерес до вивчення української мови, любов до рідного краю, повагу до минулого та сучасного

Тип уроку: урок застосування знань, умінь і навичок

Вид уроку: репродуктивна бесіда, метод тренувальних вправ

Обладнання: комп'ютер, мультимедійний проектор, презентація до уроку, роздатковий матеріал, підручник

Хід уроку

Епіграф уроку:

Речення – це зоряний разок
Слів намистин, що світяться алмазно,
Висяюють опукло і виразно,
Найкращі нам разки найкращих слів
Низати в речення сам Бог велів.

Дмитро Білоус

I. Організаційний момент.

Привітання, коротке повідомлення старости групи про кількість відсутніх на уроці. Готовність та налаштування учнів до уроку.

II. Оголошення теми й мети уроку.

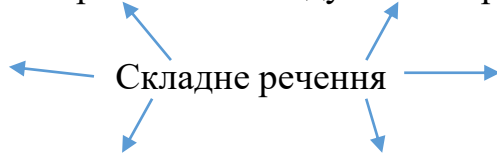
Вступне слово викладача.

Сьогодні ми з вами підсумовуємо матеріал з теми «Складне речення», а саме, згадаємо все, що знаємо про складне речення та його види, удосконалимо вміння будувати речення, узагальнимо ваші теоретичні знання, пунктуаційну вправність та уміння використовувати складні речення у мовленні, будувати схеми, редагувати речення із складними синтаксичними конструкціями.

Епіграфом до сьогоднішнього уроку будуть слова з вірша відомого українського поета Д. Білоуса. До речі, ми з вами на уроках мови неодноразово звертали до творчості українських поетів, читали й записували їхні виловлювання про рідну мову. Отже, сьогодні ми з вами будемо низати слова-намистинки в речення, використовуючи матеріал про рідну мову, рідний край.

III. Використання системи завдань та повторення вивченого з теми.

1. Використання методу «Кластер» (Слайд №1)

Ключова словосполука - складне речення

2.Робота з текстом.

Знайти у тексті складні речення, виписати їх. Вказати вид речень.(Слайд 2)

1. Мова – така ж давня, як і свідомість. 2. Вона є засобом спілкування серед людей. 3. Людина може володіти кількома мовами, але найкраще, звичайно, володіє рідною мовою.4. Історія культур вчить нас, що для всебічного розвитку нації має бути державна мова. 5. Українська мова поступово стає мовою міжнаціонального спілкування, тому що утверджується в усіх сферах життя.

IV. Мотивація навчальної діяльності.

Викладач. «Українська мова для мене – це море, у якого немає дна і берегів і яке настільки багатоманітне і невичерпне, що ніколи не встановити межі при пізнанні її феномена», - це слова Валерія Шевчука. Й сьогодні ми ще раз спробуємо втілити в життя багатство рідної мови та розгадати її таємницю.

На уроці ми повторили й продовжуємо удосконалювати вивчений матеріал про складне речення, сполучникове й безсполучникове, які види сполучникових речень існують, виконаємо повний синтаксичний аналіз речення й спробуємо себе оцінити в кінці уроку. Завдання розділені на тури.

I тур. Побудувати інформаційне гроно до терміна «складне речення». (Слайд №3) *(Повторюються теоретичні відомості про складне речення)*

(На екрані спроектовані запитання.. За сигналом викладача учні починають давати відповіді, піднімаючи руки).

- Що називається складним реченням?
- Які є види складних речень?
- За допомогою чого приєднуються частини складних речень?
- Яке речення називається складносурядним?
- Яке речення називається складнопідрядним?
- Яке речення називається безсполучниковим?
- Що треба враховувати при розстановці розділових знаків між частинами складного речення?

II тур. Складносурядне речення (Слайд №4)

1. *Визначити сполучник і смислові зв'язки у складносурядному реченні.*

Серед скіфських пам'яток переважають кургани, та пам'яткою всесвітнього значення є Чортомлицькій курган. *(протиставні)*

2. Знайти серед поданих речень складносурядне.

- а) Хто не жив посеред бурі, той ціни не знає сили, той не знає, як людині боротьба і праця милі. Щасливий, хто сні має милі *(Леся Українка);*
- б) Рева Дніпро й лани широкі медами пахнуть, колосом шумлять *(М. Рильський);*

в) Як же тебе шанувати: Цвіт вишневий обсіпати А чи жовтий лист кленовий На віночок твій терновий?! (І. Драч)

3. Визначити сполучник і смислові зв'язки у складносурядному реченні.

З борців насміхалася доля, , зростала проте їх громада (сполучник *проте*, протиставне).

III тур. Складнопідрядне речення (Слайд №5)

З'ясувати вид підрядного речення

- Як парость виноградної лози, плекайте мову (М. Рильський)(способу дії)
- Думкою за любими синами вона ішла, куди ішли вони (М. Бажан) (місця)
- Лукаш хоче надрізати ножем березу, щоб сточити сік (Л. Українка) (мети)
- Дніпро лежав перед нами Тихий, широкий, посріблений першими відблесками зорі, немов велетенський одвічний шлях слався нам під ноги (О.Сизоненко) (порівняльне)
- Погодився б жити в засніженій тучі, щоб тільки народові промінь світив (А. Малишко) (причини)

IV тур. Безсполучникове речення та речення з різними видами зв'язку (Слайд №6)

Визначити складні синтаксичні конструкції й відрізнити безсполучникове речення в тексті.

Без мови немає народу, без народу немає нації. Усім прекрасно відомо, що наша мова одна із найкращих, і те що вона посідає друге місце за милозвучністю. Чим більше ми її вивчаємо, тим більше ми дивуємось, наскільки вона складна. Наш народ століттями боровся за незалежність, і за вільне використання рідної мови, тому що наша мова завжди була найкращою серед інших, і саме тому багато ворогів хотіли стерти її із нашої історії.

V тур. Виконання системи практичних завдань (Слайд №7)

Дослідження-модельовання. Утворити із поданих простих речень складні сполучникові речення. Записати їх.

1. Від цих слів стало б легше на душі.
2. Без мови немає народу.
3. Наш рідний, милий, щирый край.
4. Доля української мови повна злетів і падінь.
5. Колись вона була повноводною.

VI тур. Індивідуально-групова робота (диференційовані завдання) (слайд №8)

I варіант. Поставте кому або крапку з комою у безсполучникових складних реченнях, накресліть схеми.

З лісу шепче гілка з лісу перепілка з-за широкого лиману журиється сопілка. Вечірні барви тихо облягли село над Великим шляхом тріпнула зоря і десь далеко запечелилась пісня. Пароплав обганяє плоти високі налітають на них.

II варіант. Продовжити текст (4-5 речень), використовуючи сполучниковій та безсполучникові складні речення.

Наше життя – це те, що ми думаємо про нього. І, щоб воно було щасливим, кожен день ми повинні робити добрі справи.

VII тур. Засвоєння теоретичного матеріалу у процесі практичної роботи

Викладач. Молодці, всі добре впоралися із завданнями. А далі виконаємо наступне.

Запишіть речення, розставивши розділові знаки, пояснити орфограми, розділові знаки і спосіб зв'язку у реченні, накреслити схему. (Слайд № 9)

Пишіть листи і надсилайте вчасно коли їх ждуть далекі адресати коли є час коли немає часу і коли навіть ні про що писати (Л. Костенко)

VIII тур. Моделювання речень. Самостійна робота за варіантами (Слайд № 10)

Дібрати до головної частини підрядну, записавши відповідні цифру та літеру

1.Стояла та досвітня пора,	А	... що не вмирає.
2.Доля зле жартує з тим,	Б	...що пахнуть хлібом.
3.Угорі озвалися журавлі,	В	...яка закрила все.
4.Хвала рукам,	Г	...коли небо ховає в обіймах гори.
5.Раптом вітер зняв хмару пилу,	Д	...які взяли літо на крила.
6.Я маю в серці те,	Е	...хто сподівається задарма вік прожити.
7.Юнак дивився в небо,	Є	... де кожний дім просякнутий подихом історії.
8.Не вір друзям,	Ж	...той зимою не має чим погріться
9.Стежка вела в поле,	З	...яке засіяли зорі
10.Хто літом жару боїться	И	...що діло майстра боїться.
11.Люблю блукати вуличками міста,	І	...які завжди хвалять.
12.Не даром говориться	Ї	...що вабило золотистою хлібною красою.

IX тур. Творче моделювання з елементами взаємоперевірки (Слайд № 11)

1.Скласти речення за поданими схемами

1. _____ ; _____ .
2. _____ , _____ а _____ .
3. _____ .
4. _____ , _____ , і _____ .
5. _____ , проте _____ .
6. _____ , _____ .

2.Скласти речення за поданими схемами (Слайд № 12)

1. [], і [] Для мене Батьківщина починається з незвичайної назви Кривий Ріг, і відразу в уяві виникають милі серцю місця: Суха Балка, Саксагань, парк відпочинку.
2. [], (якщо). Людина перестає бути людиною, якщо вона не буде знати історію свого краю.
3. [], []. Любов до Батьківщини надихає нас на життя, вона перетворює його на постійний рух вперед.
4. (Як),[]. Як геройськи працювали колись криворіжці, так самовіддано вони працювали й відбудовуючи місто.

5. []:[]. Знаємо: неподалік від мікрорайону Сонячний є Солоне озеро, зовсім крихітне озерце.

X тур. Відредагувати складні речення (Слайд № 13)

1. Український режисер Олександр Довженко першим створив перший звуковий фільм (Український кінорежисер Олександр Довженко перши створив звуковий фільм)

2. Своєї рідної мови хто не любить, дитинства свого звуків святих солодких не заслуговує на ім'я людини (Хто не любить своєї рідної мови, солодких святих звуків свого дитинства, не заслуговує на ім'я людини.) (Йохан Гердер)

3. Заходяче сонце сховалося за горизонтом, однак по садках ще чулись пташині цвірінкання. (Сонце, яке заходило, сховалося за горизонтом, але по садках ще чулося пташине цвірінчання)

V. Підсумкова частина

1. Яку тему повторили, узагальнили й систематизували?

2. Чи досягли мети уроку?

3. Що було найцікавішим?

Викладач. Усі завдання виконані. Ви старанно попрацювали. Я задоволена вашими знаннями, адже ви їх застосували на практиці. Недарма ж мудрий давньогрецький драматург Есхіл сказав: «Мудрий не той, хто надто багато знає, а той, чий знання корисні». Ви ж свої знання, вміння застосували на практиці.

Тепер підрахуйте одержану кількість балів за свої знання.

2. Самоаналіз і виставлення учнями балів у картки самооцінювання. (Додаток №1)

3. Оголошення результатів навчальної діяльності

VI. Домашнє завдання.

Виписати з художніх творів та наукових текстів по три складнопідрядних речення з підрядним означальним. Накреслити схеми.

Картка самооцінювання

Прізвище, ім'я учня _____

Дата _____

Критерії	Оцінка 0-2б.
Я брав активну участь у роботі на уроці	
Я вносив вдалі пропозиції, які врахував клас	
Я надавав підтримку одноласникам або заохочував їх до роботи	
Я запропонував ідею, яка сподобалась іншим	
Я вдало узагальнював думки інших	
Я давав повні відповіді на запитання	
Загальна кількість балів	

V тур. Дослідження-моделювання

Утворити із поданих простих речень складні сполучникові речення.

Зашкрати їх.

- Від цих слів стало б легше на душі.
- Без мови немає народу.
- Нам рідний, милий, цирний край.
- Доля української мови повна злетів і падінь.
- Колісь вона була повноводною.

VI тур. Індивідуально-групова робота

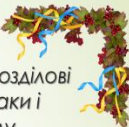

I варіант. Поставте кому або крапку з комою у безсполучникових складних реченнях, накресліть схеми.
З лісу шепче гілка з лісу перелітає з-за широкого ліману журитьсь солов'як. Вечірні барви тихо облягли село над Великим ліхтарем притмулась зоря і десь далеко злихотилась пісня. Пароняс обсягом плоти високої налітають на ніч.

II варіант. Продовжіть текст (4-5 речень), використовуючи сполучникові та безсполучникові складні речення.
Наше життя – це те, що ми думаємо про нього. І, щоб воно було щасливим, кожен день ми повинні робити добрі справи.

VII тур. Запишіть речення, розставивши розділові знаки, пояснити орфограми, розділові знаки і спосіб зв'язку у реченні, накреслити схему

Пишіть листи і надсилайте вчасно коли їх ждуть далекі адресати коли є час коли немає часу і коли навіть ні про що писати. (Л. Костенко)

VIII тур. Моделювання речень. Самостійна робота за варіантами

Дібрати до головної частини підрадну, записавши відповідні цифру та літеру.

1. Стокла та доєвіття пора,	А	... що не вмирає.
2. Доля зле жаруге з тим,	Б	... що пахнуть хлібом.
3. Угорі озвались журавлі,	В	... яка закрила все.
4. Хвала рукам,	Г	... коли небо ховає в обіймах гори.
5. Риптом вітер злив хмару шишу,	Д	... які взяли літо на крила.
6. Я маю в серці те,	Е	... хто сподівається задрма вік прожити.
7. Юнак дивився в небо,	Є	... де коляний дім просякнутий подихом історії.
8. Не вір друзям,	Ж	... той зимою не має чим погрітись
9. Стежка вела в поле,	З	... яке засіли зорі
10. Хто літом жарі боїться	И	... що діло майстра боїться.
11. Люблю блукати вулицями міста,	І	... які завжди хвалять.
12. Не даром говориться	І	... що вабило золотистою хлібною красою.

IX тур. Творче моделювання з елементами взаємоперевірки

Скласти речення за поданими схемами.

1. _____ ; _____ .	1. [] , і [] .
2. _____ ; _____ а _____ .	2. [] , (якщо) .
3. _____ ; _____ .	3. [] , [] .
4. _____ , _____ , і _____ .	4. (як) , [] .
5. _____ _____ , проте _____ _____ .	5. [] : [] .

X тур. Відредагувати складні речення

- Український режисер Олександр Довженко першим створив перший звуковий фільм.
- Своїї рідної мови хто не любить, дитинства свого звуків святих солодких не заслуговує на ім'я людини.
- Заходяче сонце сховалося за горизонтом, однак по садках ще чулись пташині цвірінькання.

Використані джерела

1. Мацько Л.І., Мацько О.М., Сидоренко О.М. Українська мова: Навч. посібник. К.:Либідь, 1998. – 416с.
2. Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. Науково-методичний та літературно-мистецький журнал. №10. Вид- во «Педагогічна преса». 2008.
3. Комишина Н.С. Українська мова: Посібник для старшокласників та вступників до вузів. Ужгород: Гражда, 2011.-124с.
4. Українська мова. Практичний довідник. 2-е вид.: доп. Та перероб. Харків: ФОП Співак Т.К., 2009. – 404с.
5. Тележкіна О.О. Українська мова. 10 кл. – Х.: Вид-во «Ранок», 2010. – 352с. – (Серія «Практичний довідник учителя»)
6. Інтернет- ресурси: Джерело: <http://dovidka.biz.ua/vislovi-pro-movu/> Довідник цікавих фактів та корисних знань © dovidka.biz.ua
7. 1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://guonkh.gov.ua/reforma_osviti/zagal_os/2144.html.
8. Розробка уроку „Складне речення. Узагальнення та систематизація вивченого” з української мови в 11-му класі http://osvita.ua/school/lessons_summary/mova/43252/